

ОСНОВНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОМУНІКАЦІЯ»

Павленко Т.В. Основні психологічні підходи визначення поняття «комунікація». У статті розкрито актуальність та важливість комунікації в житті особистості. Проаналізовано зміст поняття «комунікація» та проведено його порівняння з поняттям «спілкування», визначено основні структурні компоненти вивчено комунікаційного процесу, його основні характеристики та значення комунікації у житті, а також вивчено основні підходи до вивчення комунікації у психологічній літературі.

Ключові слова: комунікація, здібності, спілкування, комунікативна діяльність, підходи, структура спілкування.

Павленко Т.В. Основные психологические подходы определения понятия «коммуникация». В статье раскрыты актуальность и важность коммуникации в жизни личности. Проанализировано содержание понятия «коммуникация», определены ее основные структурные компоненты и проведено его сравнение с понятием «общение», изучены его основные характеристики и значение коммуникации в жизни личности, а также изучены основные подходы к изучению коммуникации в психологической литературе.

Ключевые слова: коммуникация, способности, общение, коммуникативная деятельность, подходы, структура общения

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві спілкування має важливе значення. Саме завдяки вмінню взаємодіяти з іншими людьми людина отримує можливість взаємодіяти навчатись, отримувати необхідний досвід, реалізувати себе у суспільстві. Тому, стає зрозуміло, що комунікативні навички є досить важливими у житті особистості, а особливо, підлітка. Це пов'язано з переходом до нового життєвого етапу, коли відбувається самоідентифікація особистості. Саме спілкування допомагає підлітку зрозуміти свою роль у колективі, визначити, які б якості він хотів у собі розвивати, а також навчитись встановлювати зв'язки з оточуючими.

Вихідні передумови. На даному етапі розвитку суспільства особистість має багато можливостей щодо реалізації в різних сферах діяльності. Але пропоновані можливості одночасно ставлять перед особистістю нові вимоги щодо саморозвитку. Можливість встановлювати контакти з оточуючими, підтримувати дружні стосунки, вирішувати життєві питання різного характеру неможлива без комунікації.

Вивченням проблеми комунікації займались О. О. Леонтьєв, С. Д. Максименко, К. К. Платонов, Б. М. Теплов, К. Роджерс, К. О. Колупаєва, Н. В. Захарчук, М. А. Василик, М. Д. Прищак, Ф. С. Бацевич, І. В. Нікіточкіна, О. Шпільчак, В. І. Гордієнко, Д. В. Кіслов, Л. С. Виготський, О. М. Леонтьєв, Н. В. Чепелева, В. П. Конецька та ін..

Незважаючи на те, що досліджень в даній сфері досить багато, тим не менш, стрімкий розвиток суспільства, зі швидкими економічними, духовними та соціальними перетвореннями вимагає більш детальної розробки проблеми комунікації.

Мета статті. У статті буде розкрито змістовне наповнення поняття «комунікація», його структурних компонентів, а також висвітленні основних підходів щодо його визначення у психологічній літературі.

Виклад основного матеріалу

На формування особистості впливають такі чинники як діяльність, пізнання і спілкування. Останній з них є найважливішим, так як саме завдяки спілкуванню відбувається обмін інформацією між учасниками, сприймання людьми один одного, а також процеси згуртування у колективі, симпатія, конфлікти та ін. [8]. Саме завдяки спілкуванню формуються міжособистісні стосунки, які є основою соціального життя суспільства, а також сприяють формуванню спільності настроїв і поглядів, взаєморозумінню та узгодженості дій. Спілкування – важлива умова формування особистості, тому вивчення комунікативної сфери є важливим на сьогодні.

У філософському словнику спілкування визначається як процес, в якому взаємодіють суспільні суб'єкти (класи, групи, особистості) і під час якого відбувається обмін досвідом, інформацією, діяльністю, здібностями, уміннями, навичками, а також результатами діяльності[4].

З психологічної точки зору спілкування можна пояснити як взаємодію двох і більше людей, під час якої відбувається обмін інформацією пізнавального та афективно-цінісного характеру [4]. Завдяки спілкуванню людина задовольняє особливу потребу в контакті з іншими людьми, яка іноді може бути одним з провідних мотивів, які спонукають особистість до активної діяльності.

Н. В. Захарчук виділяє наступні характеристики спілкування:

- процес взаємодії;
- певний обмін інформацією;
- потреба у спілкуванні [4].

Тобто, можна сказати, що спілкування – це процес взаємодії між людьми, внаслідок якого відбуваються обмін інформацією різного характеру для задоволення тих чи інших потреб.

У вітчизняній та зарубіжній літературі все частіше зустрічається термін «комунікація», який ототожнюють з терміном «спілкування». Деякі автори наляють їм різного визначення, що може стати причиною непорозумінь. Ми згодні, що комунікація є більш ширшим поняттям, у сфері людської діяльності вона не зводиться лише до між людської взаємодії. Проте, спілкування для особистості є найголовнішим, тому у роботі поняття «комунікація» та «спілкування» будуть використані як синоніми.

На сьогоднішній день існує багато визначень терміну «комунікація». Ще у 1970 році Данс Франк проаналізував 120 визначень поняття. Вивченням комунікації займаються наступні вітчизняні психологи І. В. Нікіточкіна, О. Шпільчак, В. І. Гордієнко, Д. В. Кіслов, К. О. Колупаєвата, С. Д. Максименко, Л. С. Виготський, О. М. Леонтєв, Н. В. Чепелева, В. П. Конецька та інші. [17, С. 112].

Серед зарубіжних психологів, які займалися вивченням комунікації, варто відмітити Н. Вінера, У. Р. Ешбі, К. Шенона, які додатково вивчали такі терміни як «інформація», «інформаційний обмін».

Зарубіжні дослідники Д. Берло та Г. Гебнер розглядають комунікацію як важливу складову в житті людини серед інших людей, і говорять про те, що за межами комунікації людина не існує.

Комунікація виступає в якості універсальної умови людського існування. Весь досвід, вміння та навички, особистість отримує в результаті комунікативної взаємодії з іншими.

В багатьох словниках комунікація визначається як обмін інформацією між людьми за допомогою спеціальної системи символів. Природна мова визначається як одна з таких систем, функціонування якої підтримується на загальних для всіх систем правилах [19, С.101]. Схожої думки щодо визначення терміну «комунікація» дотримується В. П. Конецька, тим не менш, дослідник наголошує на тому, що інформація може бути не завжди зрозуміла для того, хто її отримує [6].

Діяльнісний підхід О. М. Леонтьєва

У вітчизняній психології спілкування розглядається через теорію діяльності та як її частина. Леонтьєв О. М. зазначив, що спілкування виступає як діяльність, яка складає у собі акти спілкування.

М. І. Лісіна, спираючись на концепцію О. М. Леонтьєва, визначає основні компоненти комунікативної діяльності:

1) предмет спілкування – це інша людина, партнер по спілкуванню як суб'єкт;

2) потреба в спілкуванні, основою якої є прагнення людини до пізнання й оцінки інших людей, а також самопізнання та самооцінки завдяки спілкуванню з іншими людьми;

3) мотиви комунікації – те, заради чого відбувається процес спілкування;

4) дії спілкування – це одиниці комунікативної діяльності, цілісний акт, адресований іншій людині;

5) завдання спілкування – це та мета, на досягнення якої в конкретній комунікативній ситуації спрямовані різноманітні дії в процесі спілкування;

6) засоби спілкування – це операції, які допомагають реалізувати спілкування;

7) продукт спілкування – це утворення матеріального й духовного характеру, що постають як результат спілкування [11; 12; 13].

Діяльнісний підхід розглядає комунікацію як процес, який дозволяє не лише організувати процес комунікації, але й формувати системи поглядів, соціальних позицій, оцінок тощо [14, С. 124–135].

Суб'єктно-ціннісний підхід

В основі суб'єктно-ціннісного підходу лежить принцип цілісності, який дозволяє вирішити ряд психологічних проблем, зокрема проблему комунікації особистості [16]. Прибічники цього підходу зосереджують увагу на внутрішніх ресурсах особистості, які пов'язані з особливостями регуляційних процесів суб'єкта [10].

Комунікація можлива завдяки включенню людини у діяльність. Завдяки взаємодії з іншими людьми з'являється можливість засвоїти суспільні цінності, сформувати індивідуальний стиль діяльності і спілкування. Діяльність дозволяє людині виробити власні способи досягнення мети, виробити власну життєву позицію, стати відповідальним, розуміти свої можливості, навчитись реалізувати свій потенціал у суспільстві [15, С. 42-43].

Для розвитку комунікативних вмінь дуже важливу роль грає процес усвідомлення суб'єктом своїх умінь, дій та операцій, усвідомлення цінності комунікативної діяльності, яке відбувається через оцінку референтних осіб. Ще одним, важливим моментом є рефлексія людиною своїх якостей, які визначають комунікативні властивості, що розвиваються в процесі набуття комунікативних вмінь [15, с. 50; 10].

В процесі взаємодії з оточуючими, відбувається формування індивідуального стилю спілкування, що дає можливість виробити власну життєву позицію, обрати власні життєві цінності [15, с. 42-44; 16]

Психоаналітичний підхід до вивчення комунікації

Засновником психоаналітичного підходу є З. Фрейд. Психоаналіз – теоретична концепція, яка пояснює структуру, функціонування та розвиток особистості під впливом несвідомих механізмів, що постійно конфліктують. Ключовим аспектом теорії є несвідоме, яке майже не регулюється раціонально. В даному контексті, комунікація – поведінка, основою якої є свідомо мотивована діяльність [7, с. 19; 20, с. 194;]

Психоаналіз є практикою спілкування, так як впирається на комунікацію, яка повинна внести корекцію у людську поведінку. Комунікативний аспект теорії полягає у можливості дослідити глибинні шари психіки особистості, викликати назовні невротичні страхи, патологічні уявлення та інше. Психоаналітик встановлює контакт з несвідомим і намагається зрозуміти, яким чином воно спілкується з навколишнім світом.

Комунікація може носити як вербальний, так і невербальний характер. Несвідоме може проявлятися як під час розмови, так і під час письма, малювання, в сновидіннях, фантазіях тощо.

З. Фрейд визначив бар'єри психічної комунікації, які отримали назву цензура. Саме вона не дає можливості проявлятися несвідомому і є причиною обмовок, описок, неправильно висловлених слів то. Іноді ці психологічні бар'єри можуть унеможливити психічну комунікацію, так як стають на шляху передачі інформації у свідомість [3]

З. Фрейд створив тричленну структуру психіки:

- несвідоме – Воно;
- свідоме – Я та Над-Я;
- передсвідоме.

Між цими структурними елементами є конфлікти, які можуть стати причиною дестабілізації особистості, якщо «Я» не матиме змоги відновити рівновагу між цими системами [7, с. 202].

В психоаналізі відбувається пошук мотивів, які приходять з несвідомого у свідомість, і тим самим визначають напрямок комунікативної діяльності особистості. Звідси й інтерес З. Фрейда до сновидінь, обмовок, помилок тощо

Прихильники структурного психоаналізу, вважають, що основою комунікативного процесу є мова. Він виокремлює мову та мовлення. Мова покликана не інформувати, а викликати уявлення. Мовлення є процесом, який передбачає наявність іншого суб'єкта [1, с. 3].

К. Юнг вважає що важливу роль у процесі комунікації відіграють символи. Окрім того, психолог вважав, що є певна невивчена структура психіки, яка розвивалась сотні тисяч років, яка змушує нас переживати та реалізовувати наш життєвий досвід певним чином. Ці структури були названі архетипами, які впливають на наші почуття, думки, і комунікативні зв'язки.

Ще одним послідовником З. Фрейда був Р. Лангс, американський психолог, який став творцем школи комунікативного аналізу. Теорія базувалась на психоаналітичному підході до проявів комунікативної діяльності особистості (свідомих та несвідомих, зовнішніх та внутрішніх). У даному підході спостерігається поєднання теорії та практики комунікації, аналіз дій учасників комунікативного процесу, їх орієнтацію [9].

На думку К. Хорні на комунікативні властивості особистості впливає відповідність «Я-реального» до «Я-ідеального». Ці образи, а також образ «Я» не повинні мати розбіжностей, так як у протилежному випадку неможливий нормальний розвиток особистості. Встановлюючи щирі стосунки з оточуючими, особистість навчається щиро оцінювати себе, навчається вирішувати свої проблеми. Окрім того, комунікація сприяє формуванню відповідальності, необхідної для повноцінного перебування в соціумі [7, с. 25- 26].

Технократичні підходи до вивчення комунікації

Технократичні підходи щодо вивчення комунікації були обумовлені специфікою соціальних умов в той чи інших історичний період. Однією з найвідоміших, на думку О. Тишевської-Шапошник є теорія інформаційного суспільства, засновником якої є Д. Белл. Згідно даного підходу, технічні засоби комунікації є найважливішим стимулом соціального розвитку. Д. Белл вважав, що багато європейських країн стають інформаційними суспільствами, заснованими не на індустріальному виробництві з його традиційними галузями, а на новітніх інформаційних технологіях і виробництві нового знання [2].

Канадський соціолог Г. Маклюен, засновник ще одного технократичного підходу, говорить про те, що двигуном прогресу є зміна технологій, які у свою чергу впливають на спосіб комунікації. Тип суспільства залежить від типу комунікації, які можуть перетинатись, співіснувати окремо або переходити одна в одну [22].

Міжкультурний підхід до вивчення комунікації

З точки міжкультурного підходу, комунікація – це багатоплановий процес, який неможливий без культури, що розвивалась на різних етапах історії. Комунікація виступає в якості важливого системо утворюючого фактору у суспільстві [21; 5].

Автором даного підходу є Е. Холл, який наголошує на великому значенні комунікативних дій і ефективності їх виконання, що на пряму залежить від культурного середовища в якому розвивається комунікант і визначає комунікацію як культуру. У даному підході часто використовується поняття «соціальна дистанція», що характеризує ступінь близькості і відчуженості соціальних груп одна від одної.

Поглядів Е. Холла дотримується О. Тейлор, який говорить про те, що комунікація – це породження культури, за допомогою якого люди мають можливість спілкуватись [4].

На здатність комунікантів до спілкування впливають різноманітні фактори, серед яких: вміння учасників розуміти один одного, етнічна приналежність кожного зі співрозмовників, психологія народів, культурні цінності, взаємовідносини різних культур та обмін між ними продуктами діяльності [6].

Здатність до розвитку комунікативних навичок є у кожної особистості, якщо вона належить до культури і має можливість реалізувати свої навички у суспільстві [6; 4]. Саме культура визначає спектри людської ментальності, поведінки, формує критерії сприйняття, оцінки міжособистісних відносин. Освіта, виховання, історична пам'ять, традиції, звичаї, правила, продиктовані суспільством, мова спілкування – все це виробляє систему орієнтацій, яка допомагає кожному індивіду сприймати різні життєві ситуації і адекватно реагувати на них. Можна говорити, що комунікація є відображенням культури суспільства [21].

Висновки. Таким чином, комунікація – це спосіб взаємодії особистості з оточуючим середовищем, завдяки якому вона має змогу засвоїти суспільні цінності, сформувати індивідуальний стиль діяльності і спілкування. Діяльність дозволяє людині виробити власні способи досягнення мети, виробити власну життєву позицію. Основними характеристиками спілкування є процес взаємодії, обмін інформацією, потреба особистості у спілкуванні. Серед основних підходів вивчення комунікації у психологічній літературі варто відмітити наступні: діяльнісний О.М. Леонтьєва, суб'єктно-ціннісний, психоаналітичний, технократичний, міжкультурний. Кожний з цих підходів розглядає комунікацію як спосіб передачі інформації, який сприяє становленню особистості у суспільстві.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні впливу внутрішніх чинників особистості у підлітковому віці на розвиток комунікативних властивостей.

Список використаних джерел

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз: Моногр. – К.: МАУП, 2005. – 440 с.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе : [сб. ст. : переводы] / сост. и вступ. ст П. С. Гуревича. – М., 1986. – С. 330–342.
3. Бідюк О. В. Комунікативні вектори прикладного психоаналізу [Електронний ресурс] / О. В. Бідюк // Наук. зап. Нац. ун-ту "Острозька академія". Культура і соціальні комунікації : зб. наук. пр. / Нац. ун-т "Острозька академія". – Острог, 2010. – Вип. 2. – С. 3–11. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nznuoa/kisk/2010_2/1_Bidiuk.pdf.
4. Захарчук Н. В. Проблема культури та міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті / Н. В. Захарчук // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний ін-ститут». Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. праць. – К.: 2008. – № 3 (24). – С. 174–178.
5. Захарчук Н. В. Аналіз психологічних підходів щодо дослідження процесу підготовки студентів до міжкультурної комунікації/ Н. В. Захарчук // Комп'ютерна підтримка навчальних дисциплін у середній і вищій школі: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 15-18 листоп. 2004 р. - Луганськ: Альма-матер, 2004. – С. 65. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2149/2140>

6. Конецкая В.П. Социология коммуникации: Учеб./ В. П. Конецкая// - М.: Междунар. ун-т Бизнеса и Управления, 1997. - 304 с.
7. Кайлюк Є. М. Психологія управління: навч. посіб / Є. М. Кайлюк, Г. Г. Фесенко//. - Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – 2-ге вид. перероб. та доп. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 202 с.
8. Колупаєва К. О. Особливості комунікативної культури особистості школяра / К. О. Колупаєва//.
Режим доступу:
http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/24.pdf
9. Кошелюк О. В. Комунікативний психоаналіз як медіа-технологія / О. В. Кошелюк // Держава та регіони. Соціальні комунікації. - 2013. - № 2. - С. 16-20. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2013_2_5
10. Кузьменко В. У., Міськова Г. Теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативних здібностей підлітків / В.У. Кузьменко, Г. Міськова // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 10 : збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 95-102
11. Лаврухіна Т. В. Співвідношення понять «комунікація» «спілкування» «комунікативна компетентність» у сучасній педагогічній науці/ Т. В. Лаврухіна //Достижения науки за последние годы. Новые наработки. –2015. - С. 95-97 Режим доступу: http://xn-e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_12_3-2_25.pdf
12. Лисина М. И. Генезис форм общения у детей / М. И. Лисина // Принцип развития в психологии. – М. : Наука, 1978. – С. 268–294.
13. Леонтьев А. Н. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ. СОЗНАНИЕ. ЛИЧНОСТЬ/ А. Н. Леонтьев. - М.: Политиздат, 1975. – 304 с.
14. Ломов Б. Ф. Общение как проблема общей психологии / Б. Ф. Ломов // Методологические проблемы социальной психологии. – М. : Наука, 1975. – 249 с.
15. Моляко В. О., Музика О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
16. Музика О. Л. Суб'єктно-ціннісний аналіз розвитку творчо обдарованої особистості термінологічний аспект/ О. Л. Музика// Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. Спец. випуск. – Ів.-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. – С. 59 – 64.
17. Нікіточкіна І. В., Шпільчак О. Предмет і об'єкт теорії комунікації; Конецкая В. П. Социология коммуникации : учебник / В.П. Конецкая. – М. : Международный ун-т бизнеса и упр., 1997. – 302 с.
18. Ніколаєнко С., Ніколаєнко Св. Проблема спілкування як діяльності / С. Ніколаєнко, Св. Ніколаєнко // Світогляд - Філософія - Релігія: Зб. наук. пр. – Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2011. – № 2(2). – С. 85-93
19. Пустовіт Л. О. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень [Текст] / за ред. Л. О. Пустовіт ; Л. О. Пустовіт, О. І Скопненко, Г. М. Сюта, Т. В Цимбалюк. - К.: Довіра, 2000. - 1018 с
20. Різун В. В. Теорія масової комунікації: підруч. для студ. галузі “журналістика та інформація” / В.В. Різун. – К.: Видавничий центр “Просвіта”, 2008.– 260 с.
21. Сенчева Т. Комунікація як чинник діалогу культур [Електронний ресурс] / Т. Сенчева // Держава і суспільство. – С. 379-384. – Режим доступу до журн.: <http://www.scribd.com/doc/5346175>

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bebig V. M. Informacijno-komunikacijnij menedzhment u global'nomu suspil'stvi: psihologija, tehnologij, tehnika pablik rileyshnz: Monogr. – К.: МАUP, 2005. – 440 с.
2. Bell D. Social'nye ramki informacionnogo obshhestva / D. Bell // Novaja tehnokraticheskaja volna na Zapade : [sb. st. : perevody] / sost. i vstup. st P. S. Gurevicha. – М., 1986. – S. 330–342.
3. Bidjuk O. V. Komunikativni vektori prikladnogo psihoanalizu [Elektronnij resurs] / O. V. Bidjuk // Nauk. zap. Nac. un-tu "Ostroz'ka akademija". Kul'tura i social'ni komunikacii : zb. nauk. pr. / Nac. un-t "Ostroz'ka akademija". – Ostrog, 2010. – Vip. 2. – S. 3–11. – Rezhim dostupu: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nznuoa/kisk/2010_2/1_Bidiuk.pdf.

4. Zaharchuk N. V. Problema kul'turi ta mizhkul'turnoi komunikacii u filosofsko-sociologichnomu aspekti / N. V. Zaharchuk // Visnik Nacional'nogo tehnicnogo universitetu Ukraïni «Kiïvs'kij politehnicnij in-stitut». Filosofija. Psihologija. Pedagogika: Zb. na-uk. prac'. – K.: 2008. – № 3 (24). – S. 174–178.
5. Zaharchuk N. V. Analiz psihologichnih pidhodiv shhodo doslidzhennja procesu pidgotovki studentiv do mizhkul'turnoi komunikacii/ N. V. Zaharchuk // Komp'juterna pidtrimka navchal'nih disciplin u serednij i vishhij shkoli: materiali Vseukr. nauk.-prakt. konf. 15-18 listop. 2004 r. - Lugans'k : Al'ma-mater, 2004. – S. 65. – Rezhim dostupu: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2149/21406>. Koneckaja V.P. Sociologija komunikacii: Ucheb./ V. P. Koneckaja// - M.: Mezhdunar. un-t Biznesa i Upravljenja, 1997. -- 304 s.
7. Kajljuk Ć. M. Psihologija upravlinnja: navch. posib / Ć. M. Kajljuk, G. G. Fesenko//. - Hark. nac. akad. mis'k. gosp-va. – 2-ge vid. pererob. ta dop. – H. : HNAMEG, 2012. – 202 s.
8. Kolupaeva K. O. Osoblivosti komunikativnoi kul'turi osobistosti shkoljara / K. O. Kolupaeva // Rezhim dostupu: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/v_1/24.pdf
9. Kosheljuk O. V. Komunikativnij psihoanaliz jak media-tehnologija / O. V. Kosheljuk // Derzhava ta regioni. Social'ni komunikacii. - 2013. - № 2. - S. 16-20. - Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2013_2_5
10. Kuz'menko V. U., Mis'kova G. Teoreticnij analiz problemi rozvitku komunikativnih zdibnostej pidlitkiv / V.U. Kuz'menko, G. Mis'kova // Mizhnarodnij naukovij forum: sociologija, psihologija, pedagogika, menedzhment. – Vip. 10 : zbirnik naukovih prac'. – Kiïv : Vid-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2012. – S. 95-102
11. Lavruhina T. V. Spivvidnoshennja ponjat' «komunikacija» «spilkuvannja» «komunikativna kompetentnist» u suchasnij pedagogicnij nauci/ T. V. Lavruhina //Dostizhenija nauki za poslednie gody. Novye narabotki. –2015. - S. 95-97 // Rezhim dostupu: http://xn-e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_12_3-2_25.pdf
12. Lisina M. I. Genezis form obshhenija u detej / M. I. Lisina // Princip razvitija v psihologii. – M. : Nauka, 1978. – S. 268–294.
13. Leont'ev A. N. DEJaTEL"NOST". SOZNANIE. LICHNOST"/ A. N. Leont'ev. - M.: Politizdat, 1975. – 304 s.
14. Lomov B. F. Obshhenie kak problema obshhej psihologii / B. F. Lomov // Metodologicheskie problemy social'noj psihologii. – M. : Nauka, 1975. – 249 s.
15. Moljako V. O., Muzika O. L. Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist': teorija, metodika, rezultati doslidzhen' / Za red. V.O. Moljako, O.L. Muziki. – Zhitomir: Vid-vo Ruta, 2006. – 320 s.
16. Muzika O. L. Sub'ektno-cinnisnij analiz rozvitku tvorcho obdarovanoi osobistosti terminologicnij aspekt/ O. L. Muzika// Visnik Prikarpats'kogo universitetu. Filosofski i psihologichni nauki. Spec. vipusk. – Iv.-Frankivs'k: VDV CIT, 2008. – S. 59 – 64.
17. Nikitochkina I. V., Shpil'chak O. Predmet i ob'ekt teorii komunikacii; Koneckaja V. P. Sociologija komunikacii : uchebnik / V.P. Koneckaja. – M. : Mezhdunarodnyj un-t biznesa i upr., 1997. – 302 s.
18. Nikolaenko S., Nikolaenko Sv. Problema spilkuvanja jak dijalnosti / S. Nikolaenko, Sv. Nikolaenko // Svitogljad - Filosofija - Religija: Zb. nauk. pr. – Sumi: DVNZ "UABS NBU", 2011. – № 2(2). – S. 85-93
19. Pustovit L. O. Slovnik inshomovnih sliv: 23000 sliv ta terminologichnih slovospoluchen' [Tekst] / za red. L. O. Pustovit ; L. O. Pustovit, O. I Skopnenko, G. M. Sjuta, T. V Cimbajluk. - K.: Dovira, 2000. - 1018 s
20. Rizun V. V. Teorija masovoï komunikacii: pidruch. dlja stud. galuzi “zhurnalistika ta informacija” / V.V. Rizun. – K.: Vidavnicij centr “Prosvita”, 2008.– 260 s.
21. Senchekova T. Komunikacija jak chinnik dialogu kul'tur [Elektronnij resurs] / T. Senchekova // Derzhava i suspil'stvo. – S. 379-384. – Rezhim dostupu do zhurn.: <http://www.scribd.com/doc/5346175>

Pavlenko T.V. The main psychological approaches of the definition of 'communication'. The article reveals the relevance and importance of communication in person's life. The concept of "communication" was analyzed, its main structural components were determined and its comparison with the concept of "dialogue" was conducted. its characteristics and importance of communication in person's life were studied. also the main approaches to the studying of communication in the psychological literature were studied.

Keywords: communication, power, communicative activities, approaches, communication structure.

Павлюк М.М.

КОМПОНЕНТИ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Павлюк М.М. Компоненти самостійності майбутніх фахівців. У статті розглянуто компоненти самостійності майбутніх фахівців, що представляють собою різні рівні вираженості суб'єктності, які характеризуються поєднаннями особливостей емоційної, когнітивної, мотиваційної та вольової сфер. Висвітлено феномен самостійності, в якому найбільш яскраво виявляються суб'єктні характеристики людини, складові її активності, що визначають особливості її дій і вчинків, відносин і спілкування, діяльності та поведінки, інших форм активності і в цілому життєдіяльність людини. Підкреслюється необхідність вивчення компонентів самостійності, із урахуванням принципів системності та цілісності психіки людини і розглядати виділені компоненти в їх взаємозв'язку як складові системи.

Обґрунтовується системність самостійності, що визначається, з одного боку внутрішньою організацією і взаємозв'язками структурних компонентів, а з іншого боку тим, що самостійність, адаптивність і особистісна беспорядність визначають рівень суб'єктності, який реалізується в специфічній активності суб'єкта.

Ключові слова: компоненти самостійності, активність, самостійність, симптомокомплекс, суб'єктність.

Павлюк М.М. Компоненты самостоятельности будущих специалистов. В статье рассмотрены компоненты самостоятельности будущих специалистов, представляющих собой разные уровни выраженности субъектности, характеризующиеся сочетаниями особенностей эмоциональной, когнитивной, мотивационной и волевой сфер. Освещены феномен самостоятельности, в котором наиболее ярко проявляются субъектные характеристики человека, составляющие ее активности, определяющие особенности его действий и поступков, отношений и общения, деятельности и поведения, других форм активности и в целом жизнедеятельность человека. Подчеркивается необходимость изучения компонентов самостоятельности, с учетом принципов системности и целостности психики человека и рассматривать выделенные компоненты в их взаимосвязи как составляющие системы.

Обосновывается системность самостоятельности, которая определяется, с одной стороны внутренней организацией и взаимосвязями структурных компонентов, а с другой стороны тем, что самостоятельность, адаптивность и личностная беспомощность определяют уровень субъектности, который реализуется в специфической активности субъекта.

Ключевые слова: компоненты самостоятельности, активность, самостоятельность, симптомокомплекс, субъектность.

Актуальність вивчення проблеми самостійності особистості зумовлена суперечливими умовами, що характерні для сучасного українського суспільства, де знімається ілюзія єдиних для всіх людей смислотворчих орієнтирів і цінностей. Ускладнення соціальної, політичної та інших систем створює безліч перспектив. В таких умовах людина повинна бути самостійною, вона залучається до світу постійного вибору, в якому сама повинна вирішувати, хто вона і до чого прагне. Ослаблення зовнішніх детермінант змушує індивіда усвідом-